

- ресурс]. – Режим доступу : <http://aliciapatterson.org/stories/fringe-banking>.
7. Global Shadow Banking Monitoring Report // Inancial Stability Board. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.financialstabilityboard.org/wp-content/uploads/r_141030.pdf?page_moved=1.
  8. McCulley P. The Shadow Banking System and Hyman Minsky's Economic Journey / P. McCulley. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://media.pimco.com/Documents/GCB%20Focus%20May%2009.pdf>.
  9. Pozsar Z. Shadow Banking / Z. Pozsar, T. Adrian, A. Ashcraft, H. Boesky. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.newyorkfed.org/research/staff_reports/sr458.pdf.
  10. Bernanke B. Fostering Financial Stability / B. Bernanke. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20120409a.htm>.
  11. Preliminary Staff Report: Shadow Banking and The Financial Crisis // Financial Crisis Inquiry Commission. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fcic-static.law.stanford.edu/cdn_media/fcic-reports/2010-0505-Shadow-Banking.pdf.
  12. Ricks M. Shadow Banking and Financial Regulation / M. Ricks. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1571290.
  13. Shadow Banking: Strengthening Oversight and Regulation // Recommendations of the Financial Stability Board. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.financialstabilityboard.org/wp-content/uploads/r_111027a.pdf?page_moved=1.
  14. Chinese Shadow Banking: Bank-centric Misperceptions. – Hong Kong : Institute for Monetary Research, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hkimr.org/uploads/publication/394/wp-no-22_2014-final-.pdf.
  15. Дворецкая А.Е. Теневой банкинг: институциональное и функциональное регулирование / А.Е. Дворецкая, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/dvoretzkaya_04_13.pdf.
  16. Офіційний сайт Банку Японії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.boj.or.jp/en/index.htm>.
  17. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, 21 July 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cftc.gov/ucm/groups/public/@swaps/documents/file/hr4173_enrolledbill.pdf.
  18. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on reporting and transparency of securities financing transactions, 29 January 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/shadow-banking/140129_proposal_en.pdf.
  19. China's shadow banking system: Orderly defaults ahead. – Manulife Assets Management, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.manulife.com/hk/Research-and-Insights/Market-Views-And-Insights/China-s-shadow-banking-system--Orderly-defaults-ahead>.

УДК 330.34+339.9

Токар В.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри міжнародних фінансів*

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТНК АЭРОКОСМИЧНО-ОБОРОННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Досліджено особливості інноваційно-інвестиційної діяльності ТНК аерокосмічно-оборонного сектору економіки Європейського Союзу. Проаналізовано динаміку відносних показників сектору в корпоративній системі Європейського Союзу. Представлено узагальнену характеристику базових параметрів транснаціональних корпорацій, згрупованих за критерієм інтенсивності фінансування НДДКР.

Ключові слова: транснаціональна корпорація (ТНК), Європейський Союз (ЄС), інноваційно-інвестиційна діяльність, НДДКР, інтенсивність фінансування НДДКР, аерокосмічно-оборонний сектор.

Токар В.В. ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТНК АЭРОКОСМИЧЕСКО-ОБОРОННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Исследованы особенности инновационно-инвестиционной деятельности ТНК аэрокосмическо-оборонного сектора экономики Европейского Союза. Проанализирована динамика относительных показателей сектора в корпоративной системе Европейского Союза. Представлена обобщенная характеристика базовых параметров корпораций, сгруппированных по критерию интенсивности финансирования НИОКР.

Ключевые слова: транснациональная корпорация (ТНК), Европейский Союз (ЕС), инновационно-инвестиционная деятельность, НИОКР, интенсивность финансирования НИОКР, аэрокосмическо-оборонный сектор.

Tokar V.V. INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITY OF TNCs OF THE EUROPEAN UNION AEROSPACE AND DEFENSE SECTOR

The article discloses the peculiarities of the innovation and investment activity of TNCs of the European Union aerospace and defense sector. Dynamics of relative indices of the sector in the European Union corporate system is analyzed. The article sets out basic parameters of TNCs clustered by R&D intensity criterion.

Keywords: transnational corporation (TNC), European Union (EU), innovation and investment criterion, R&D, R&D intensity, aerospace and defense sector.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні, військово-політичні та фінансові загрози безпеці України обумовлюють доцільність дослідження шляхів формування якісно оновленої національної економічної системи, здатної забезпечити захист національних інтересів, зокрема в інноваційно-ін-

вестиційній царині. Ураховуючи обраний євроінтеграційний вектор розвитку України, особливого значення набуває аналіз параметрів корпоративного фінансування НДДКР в Європейському Союзі, зокрема аерокосмічно-оборонного сектору економіки. Актуальність цієї проблематики пов'язана зокрема

з необхідністю збереження та посилення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та науково-дослідних організацій військово-промислового комплексу, авіабудування та тих, що задіяні в міжнародних космічних програмах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці інноваційно-інвестиційної діяльності та її ролі в забезпеченні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, національних та інтеграційних утворень присвячена значна кількість наукових публікацій. Зокрема Л. Ганущак-Єфіменко вказує на необхідність формування інноваційної культури підприємства з метою забезпечення підтримки персоналом нових ідей та реалізації нововведень [1, с. 77], тобто цим дослідником розкривається роль внутрішніх інституційних чинників у розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності на мікрорівні.

На основі аналізу тенденцій інноваційно-інвестиційної діяльності найбільших серед ТНК інвесторів у НДДКР А. Єременко вказує на довгострокову цінність інвестицій в інновації та нематеріальні активи, що забезпечують отримання надприбутків [2, с. 57]. Подібної думки дотримується Т. Фролова, зазначаючи направлення значної частки прибутків на НДДКР як одну з ключових характеристик сучасних ТНК [6, с. 87]. Фактично зазначені дослідники вважають фінансування НДДКР одним із пріоритетних напрямів корпоративного управління в розвинутих країнах світу.

Порівнюючи ефективність науково-дослідного процесу різних за розміром суб'єктів господарювання, Р. Умеров вказує на значну перевагу малих підприємств над великими фірмами за такими показниками, як відношення кількості нововведень до чисельності наукового персоналу та обсягу фінансування. На думку автора, така ситуація зумовила створення ТНК спеціальних венчурних підрозділів та незалежних фірм з метою налагодження циклу виробництва в обмежених обсягах та з'ясування перспективності винаходів [5, с. 115]. Цим дослідником розглядається інтенсивність фінансування НДДКР як один з важливих параметрів інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, проте не проводиться порівняння між малими та великими підприємствами.

Отже, поза увагою дослідників залишаються особливості інноваційно-інвестиційної діяльності ТНК ЄС з урахуванням інтенсивності фінансування НДДКР за окремими секторами економіки.

Мета статті. На основі викладеного можна сформулювати мету статті, яка полягає у виявленні базових параметрів ТНК аерокосмічно-оборонного сектору економіки Європейського Союзу, згрупованих за критерієм інтенсивності фінансування НДДКР.

Виклад основного матеріалу. Інноваційно-інвестиційна діяльність ТНК ЄС загалом та за окремими секторами характеризується зокрема за допомогою абсолютних та відносних показників фінансування НДДКР: загальний обсяг, відношення до обсягу продаж (інтенсивність) та до чисельності працівників. Найбільш поширеним індикатором є інтенсивність НДДКР з розподілом за цим критерієм на такі інтервали: понад 5,0% – високий рівень; 2,0–5,0% – вище за середній; 1,0–2,0% – нижче за середній; менше 1,0% – низький рівень. У зв'язку з тим, що автором проведено аналіз загальних параметрів найбільших інвесторів у НДДКР серед транснаціональних корпорацій (далі – «ТНК-1000») Європейського Союзу у попередніх публікаціях [3; 4; 16], доцільною є концентрація в цій статті безпосередньо на аерокосмічно-оборонному секторі.

Упродовж 2005–2012 рр. кількість ТНК аерокосмічно-оборонного сектору економіки серед «ТНК-1000» зростає з 22 до 23. Упродовж 2005–2012 рр. сукупний обсяг продажу ТНК аерокосмічно-оборонного сектору у цінах 2012 року зріс з 123,811 млрд. євро (мінімальне значення за весь період) до 163,254 млрд. євро (максимальний показник), тобто абсолютна зміна за весь період становила +38,444 млрд. євро або +31,05% від показника 2005 р. За проаналізований період середнє значення становило 145,637 млрд. євро при коефіцієнті варіації 8,8%, тобто середнє значення є типовим при низькій варіації (таблиця 1).

Сукупний обсяг фінансування НДДКР ТНК зазначеного сектору зменшився з 10,084 млрд. євро (але максимальне значення було досягнуто в 2006 р. на рівні 10,546 млрд. євро) до 9,636 млрд. євро (мінімальний обсяг було зафіксовано в 2008 р. на рівні 8,208 млрд. євро), тобто абсолютна зміна за весь період склала -0,448 млрд. євро або -4,45% від по-

Таблиця 1

Параметрична характеристика аерокосмічно-оборонного сектору ЄС упродовж 2005–2012 рр. (у цінах 2012 р.)

Показник	Чистий продаж, млрд. євро	НДДКР, млрд. євро	Персонал, тис. осіб	Чистий продаж на одного зайнятого, тис. євро/особу	НДДКР на одного зайнятого, тис. євро/особу	Інтенсивність фінансування НДДКР, %
2005	123,811	10,084	477,45	259,32	21,12	8,14
2006	137,985	10,546	477,45	289,01	22,09	7,64
2007	140,071	9,091	519,15	269,81	17,51	6,49
2008	138,302	8,208	553,80	249,73	14,82	5,93
2009	151,390	8,681	569,84	265,67	15,23	5,73
2010	157,997	8,852	566,93	278,69	15,61	5,60
2011	153,283	9,012	568,46	269,64	15,85	5,88
2012	163,254	9,636	570,02	284,65	16,90	5,94
Абсолютна зміна	+38,444	-0,448	+92,57	+25,33	-4,22	-2,21
Відносна зміна, %	+31,05	-4,45	+19,39	+9,77	-19,96	-27,09
Мінімальне значення	123,811	8,208	477,45	249,73	14,82	5,60
Максимальне значення	162,254	10,546	570,02	289,01	22,09	8,14
Середнє значення	145,637	9,264	537,89	270,81	17,39	6,42
Коефіцієнт варіації (V _σ), %	8,8	8,3	7,6	4,8	15,8	14,9

Джерело: розраховано й складено автором на основі [7–15]

казника 2005 р. За проаналізований період середнє значення становило 9,264 млрд. євро при коефіцієнті варіації 8,3 %, тобто середнє значення є типовим при низькій варіації.

Загальна чисельність персоналу ТНК аерокосмічно-оборонного сектору зросла з 477,45 тис. осіб (мінімальне значення за весь період) до 570,02 тис. осіб (максимум), тобто абсолютна зміна за весь період склала +92,57 тис. осіб або +19,39 % від показника 2005 р. За проаналізований період середнє значення становило 537,89 тис. осіб при коефіцієнті варіації 7,6%, тобто середнє значення є типовим при низькій варіації.

Чистий продаж на одного зайнятого у цьому секторі збільшився з 259,32 тис. євро (мінімальне значення на рівні 249,73 тис. євро було досягнуто в 2006 р. на рівні 289,01 тис. євро), тобто абсолютна зміна за весь період склала +25,33 тис. євро на одного зайнятого або +9,77% від показника 2005 р. За проаналізований період середнє значення становило 270,81 тис. євро на одного зайнятого при коефіцієнті варіації 4,8%, тобто середнє значення є типовим при низькій варіації.

Фінансування НДДКР на одного зайнятого значно знизилось з 21,12 тис. євро на одного зайнятого (максимум було досягнуто в 2006 р. на рівні 22,09 тис. євро) до 16,90 тис. євро (мінімальне значення на рівні 14,82 тис. євро було зафіксовано в 2008 р.), тобто абсолютна зміна за весь період становила -4,22 тис. євро на одного зайнятого або -19,96 % від показника 2005 р. За проаналізований період середнє значення становило 17,39 тис. євро на одного зайнятого при коефіцієнті варіації 6,5 %, тобто середнє значення є типовим при варіації середнього рівня.

Інтенсивність фінансування НДДКР також суттєво знизилось з 8,14% (максимум) до 5,94% (міні-

мальне значення на рівні 5,60% було зафіксовано в 2010 р.), тобто абсолютна зміна за весь період становила -2,21% або -27,09% від показника 2005 р. За проаналізований період середнє значення становило 6,42% при коефіцієнті варіації 14,9%, тобто середнє значення є типовим при варіації середнього рівня.

Відносну роль аерокосмічно-оборонного сектору в інноваційно-інвестиційній діяльності в економіці ЄС можна оцінити за допомогою частки ТНК цього сектору в сукупних показниках «ТНК-1000» та співвідношення значень окремих параметрів сукупності та цього сектору. Частка підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання «ТНК-1000» коливалась у межах 2,2-3,0% за середнього рівня 2,6%.

Упродовж 2005-2012 рр. частка ТНК аерокосмічно-оборонного сектору у сукупному обсязі продажу «ТНК-1000» коливалась у межах 2,3-2,6% за середнього рівня 2,4% при коефіцієнті варіації 4,6%, тобто середнє значення є типовим при низькій варіації. За проаналізований період частка зазначеного сектору в сукупному обсязі фінансування НДДКР коливалась у межах 5,7-7,6% за середнього значення 6,4% та коефіцієнтів варіації 12,2%, тобто середнє значення є типовим за середнього рівня варіації. Частка ТНК аерокосмічно-оборонного сектору впродовж 2005-2012 рр. змінювалась у діапазоні 2,5-2,8% за середнього значення 2,6% та коефіцієнта варіації 3,2%, тобто середнє значення є типовим при низькому рівні варіації (таблиця 2).

Чистий продаж на одного зайнятого у цьому секторі становив 85,2-99,6% від середнього показника «ТНК-1000», середнє значення впродовж досліджуваного періоду склало 90,53% при низькому рівні варіації. Своєю чергою показник НДДКР на одного зайнятого в середньому в 2,42 рази перевищував «ТНК-1000», а інтенсивність фінансування НДДКР

Таблиця 2
Порівняльна характеристика аерокосмічно-оборонного сектору та «ТНК-1000» упродовж 2005-2012 рр. (у цінах 2012 р.)

Показник	Чистий продаж, %	НДДКР, %	Персонал, %	Чистий продаж на одного зайнятого, %	НДДКР на одного зайнятого, %	Інтенсивність фінансування НДДКР, %
2005	2,4	7,6	2,8	85,2	273,4	320,9
2006	2,4	7,6	2,5	93,1	298,7	321,0
2007	2,3	6,4	2,6	89,6	250,4	279,5
2008	2,3	5,8	2,6	85,7	219,7	256,5
2009	2,6	6,2	2,6	99,6	234,5	235,4
2010	2,4	5,9	2,6	93,3	230,2	246,7
2011	2,4	5,7	2,7	86,7	212,1	244,6
2012	2,4	5,9	2,7	97,1	220,4	242,0
Відносна зміна, %	+2,56	-22,66	-4,08	+6,92	-19,38	-24,59
Середнє значення	2,4	6,4	2,6	90,53	242,4	268,31
Коефіцієнт варіації (V_{σ}), %	4,6	12,2	3,2	5,4	12,4	13,1

Джерело: розраховано й складено автором на основі [7-15]

Таблиця 3
Структурування аерокосмічно-оборонного сектору за рівнем інтенсивності фінансування НДДКР упродовж 2005-2012 рр. (середнє значення)

Рівень інтенсивності фінансування НДДКР	Високий	Вище за середній	Нижче за середній	Низький
Кількість, %	51,0	33,2	11,9	3,4
Чистий продаж, %	67,6	19,0	11,0	2,4
НДДКР, %	83,4	13,8	2,4	0,3
Персонал, %	63,2	21,9	12,7	2,9

Джерело: розраховано й складено автором на основі [7-15]

аерокосмічно-оборонного сектору становило в середньому 268,31% від відповідного показника «ТНК-1000», проте в обох випадках при варіації середнього рівня.

З метою поглиблення параметричного аналізу ТНК аерокосмічно-оборонного сектору ЄС доцільно згрупувати їх за рівнем інтенсивності фінансування НДДКР. Упродовж 2005–2012 рр. частка ТНК з високим рівнем інтенсивності фінансування НДДКР у цьому секторі становила в середньому 51,0%, але частка цієї групи у сукупному обсязі чистого продажу аерокосмічного сектору дорівнювала 67,6%, у сукупному обсязі фінансування НДДКР – 83,4% та частка в персоналі, зайнятому в цьому секторі, – 63,2%. Своєю чергою частка ТНК з рівнем інтенсивності фінансування НДДКР вище за середній у цьому секторі становила в середньому 33,2%, але частка цієї групи у сукупному обсязі чистого продажу аерокосмічного сектору дорівнювала 19,0%, у сукуп-

ному обсязі фінансування НДДКР – 13,8% та частка в персоналі, зайнятому в цьому секторі, – 21,9% (таблиця 3).

Упродовж 2005–2012 рр. частка ТНК з рівнем інтенсивності фінансування НДДКР нижче за середній у цьому секторі становила в середньому 11,9%, але частка цієї групи у сукупному обсязі чистого продажу аерокосмічного сектору дорівнювала 11,0%, у сукупному обсязі фінансування НДДКР – 2,4% та частка в персоналі, зайнятому в цьому секторі, – 12,7%. Упродовж досліджуваного періоду частка ТНК з низьким рівнем інтенсивності фінансування НДДКР у цьому секторі становила в середньому 3,4%, але частка цієї групи у сукупному обсязі чистого продажу аерокосмічного сектору дорівнювала 2,4%, у сукупному обсязі фінансування НДДКР – 0,3% та частка в персоналі, зайнятому в цьому секторі, – 2,9%. У зв'язку з тим, що коефіцієнт варіації за зазначеними параметрами набагато перевищив

Таблиця 4

Параметрична характеристика ТНК аерокосмічно-оборонного сектору ЄС з високим рівнем інтенсивності фінансування НДДКР

Показник	Чистий продаж, млрд. євро	НДДКР, млн. євро	Персонал, тис. осіб	Чистий продаж на одного зайнятого, тис. євро/особу	НДДКР на одного зайнятого, тис. євро/особу	Інтенсивність фінансування НДДКР, %
2005	9,766	893,2	34,8	239,1	22,3	9,5
2006	8,393	727,4	28,5	251,7	21,6	8,7
2007	6,375	529,0	22,4	235,0	20,2	8,7
2008	6,443	472,1	23,0	218,0	15,8	7,6
2009	7,541	559,7	27,8	200,3	15,3	7,8
2010	6,249	498,9	20,2	210,7	17,8	10,3
2011	6,755	508,0	25,3	234,9	18,7	8,1
2012	9,530	685,2	36,5	254,1	19,0	7,6
Абсолютна зміна	-0,236	-208,8	+1,7	+14,99	-3,33	-1,92
Відносна зміна, %	-2,41	-23,28	+4,90	+6,27	-14,92	-20,12
Мінімальне значення	6,249	472,1	20,2	200,3	15,3	7,6
Максимальне значення	9,766	893,2	36,5	254,1	22,3	10,3
Середнє значення	7,632	609,2	27,3	235,4	19,2	8,5
Коефіцієнт варіації (V_a), %	18,8	24,1	21,3	8,3	13,4	11,5

Джерело: розраховано й складено автором на основі [7–15]

Таблиця 5

Параметрична характеристика ТНК аерокосмічно-оборонного сектору ЄС з рівнем інтенсивності фінансування НДДКР вище за середній

Показник	Чистий продаж, млрд. євро	НДДКР, млн. євро	Персонал, тис. осіб	Чистий продаж на одного зайнятого, тис. євро/особу	НДДКР на одного зайнятого, тис. євро/особу	Інтенсивність фінансування НДДКР, %
2005	2,389	112,8	12,0	178,2	7,5	4,2
2006	2,436	104,3	11,5	210,8	8,7	4,3
2007	3,740	167,8	15,5	241,0	9,2	4,0
2008	2,719	119,1	12,7	340,3	11,1	3,8
2009	2,197	96,5	7,8	324,9	11,5	3,9
2010	4,801	225,1	18,7	267,2	10,8	4,1
2011	5,633	257,1	22,4	260,2	10,2	3,9
2012	3,293	150,4	14,3	246,4	9,8	4,1
Абсолютна зміна	+0,903	+37,5	+2,3	+68,2	+2,2	-0,2
Відносна зміна, %	+37,8	+33,3	+18,8	+38,3	+29,7	-4,2
Мінімальне значення	2,197	96,5	7,8	178,2	7,5	3,8
Максимальне значення	5,633	257,1	22,4	340,3	11,5	4,3
Середнє значення	3,401	154,1	14,4	256,6	9,9	4,0
Коефіцієнт варіації (V_a), %	36,8	38,5	31,6	29,9	13,4	4,1

Джерело: розраховано й складено автором на основі [7–15]

33,0% у групах ТНК аерокосмічно-оборонного сектору з низьким рівнем інтенсивності фінансування НДДКР та нижче за середній рівень, у подальшому аналізі доцільним є зосередження на групах ТНК з високим рівнем інтенсивності фінансування НДДКР та вище за середній рівень.

Упродовж 2005–2012 рр. більшість параметрів типового ТНК аерокосмічно-оборонного сектору з високим рівнем інтенсивності фінансування НДДКР характеризувалася середнім рівнем варіації, що підтверджується коливанням значень коефіцієнта варіації за всіма показниками в межах 11,5–24,1%. Виключенням є чистий продаж на одного зайнятого, де варіація була низькою (коефіцієнт варіації – 8,3%). За цей період середнє значення обсягу продажу ТНК становило 7,632 млрд. євро; обсяг фінансування НДДКР – 609,2 млн. євро; персонал – 27,3 тис. осіб; чистий продаж на одного зайнятого – 235,4 тис. євро; НДДКР на одного зайнятого – 19,2 тис. євро; інтенсивність фінансування НДДКР – 8,5% (таблиця 4).

Упродовж 2005–2012 рр. параметри типового ТНК аерокосмічно-оборонного сектору з рівнем інтенсивності фінансування НДДКР вище за середній характеризувалися низьким рівнем варіації інтенсивності фінансування НДДКР; середнім – чистого продажу та НДДКР на одного зайнятого, високим – чисельністю персоналу. У випадку чистого продажу та НДДКР спостерігається незначне перевищення порогового значення коефіцієнта варіації, тому ці показники можна використовувати в аналізі, проте лише в якості попереднього наближення (таблиця 5).

За цей період середнє значення обсягу продажу ТНК становило 3,401 млрд. євро; обсяг фінансування НДДКР – 154,1 млн. євро; персонал – 14,4 тис. осіб; чистий продаж на одного зайнятого – 256,6 тис. євро; НДДКР на одного зайнятого – 9,9 тис. євро; інтенсивність фінансування НДДКР – 4,0%.

Висновки. З наведеного стверджуємо, що незважаючи на значне перевищення середніх показників за параметрами інтенсивності фінансування НДДКР та НДДКР на одного зайнятого, аерокосмічно-оборонний сектор ЄС за обсягом продажу на одного зайнятого поступається відповідним середнім показникам «ТНК-1000». Упродовж 2005–2012 рр. у середньому половина представників аерокосмічно-оборонного сектору в «ТНК-1000» належали до ТНК з високим рівнем фінансування НДДКР, проте на них припадало 83,4% фінансування НДДКР, 67,6% чистого продажу та 63,2% персоналу цього сектору. Незважаючи на значне переважання типового ТНК з високим рівнем фінансування НДДКР за обсягом фінансування НДДКР, чистим обсягом продажу, інтенсивністю фінансування НДДКР та фінансуванням НДДКР на одного зайнятого; ТНК з рівнем фінансування НДДКР вище за середній переважають за показником чистого продажу на одного зайнятого. Ураховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України та пріоритетність інноваційно-інвестиційної компоненти у виробленому національному продукті країн світу, вітчизняним промисловим підпри-

ємствам аерокосмічно-оборонного сектору доцільно використовувати в якості порогових значень ефективності діяльності показники інтенсивності фінансування НДДКР та НДДКР на одного зайнятого ТНК з високим та вище за середній рівнями фінансування НДДКР.

Перспективними для подальших досліджень є поглиблення секторального аналізу економіки ЄС з урахуванням додаткових критеріїв, зокрема групування ТНК за чисельністю персоналу, що дозволить посилити аргументованість висновків і пропозицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ганущак-Єфіменко Л.М. Сутність інноваційного потенціалу та його роль у розвитку підприємств / Л.М. Ганущак-Єфіменко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 8. – С. 74–78.
2. Єременко А.В. Зростання ролі інновацій та нематеріальних активів сучасного підприємства як пріоритетний напрям його розвитку / А.В. Єременко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 3(142). – С. 52–57.
3. Токар В.В. Інноваційно-інвестиційна діяльність промислових підприємств та економічна безпека України: [монографія]. – К.: ТОВ «ПанТот», 2013. – 305 с.
4. Токар В.В. НДДКР-діяльність ТНК Європейського Союзу та промислових підприємств України в контексті забезпечення економічної безпеки держави / В.В. Токар // Інвестиції: практика та досвід, 2014. – № 13. – С. 6–9.
5. Умеров Р.Е. Аналіз зарубіжного досвіду інвестування інноваційного розвитку малого і середнього бізнесу / Р.Е. Умеров // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 12(127). – С. 114–116.
6. Фролова Т.О. Інвестиційні корпоративні стратегії в умовах глобалізації: [монографія] / Т.О. Фролова. – К.: КНЕУ, 2012. – 426 с.
7. The 2006 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard06.html>.
8. The 2007 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard07.html>.
9. The 2008 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard08.html>.
10. The 2009 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard09.html>.
11. The 2010 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard10.html>.
12. The 2011 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard11.html>.
13. The 2012 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard12.html>.
14. The 2013 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard13.html>.
15. Euro area Inflation Rate History – 2004 to 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rateinflation.com/inflation-rate/euro-area-historical-inflation-rate>.
16. Frolova T. The European Union TNCs' Investment Strategies of Innovation Development / T. Frolova, V. Tokar // Economic Annals-XXI. – 2014. – № 5–6. – P. 13–16.